

Neapykantos nusikaltimai Europos Sąjungoje

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 1, 10, 21 ir 47 straipsniai užtikrina teisę į žmogaus orumą, minties, sąžinės ir religijos laisvę, nediskriminavimą, veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą.

Viešosios politikos kontekstas

Vadovaujantis Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, diskriminacija yra draudžiama, todėl ES valstybės narės privalo kovoti su nusikaltimais, kuriuos skatina rasizmas, ksenofobija, religinė netolerancija arba asmens negalia, lytinė orientacija ar lytinė tapatybė.

Siekiant įveikti plintantį išankstinį nusistatymą prieš tam tikras grupes ir kompensuoti tokio požiūrio sukeltą žalą aukoms, kitiems tos pačios grupės nariams ir visai visuomenei, sprendimus priimančios ES valstybių narių politikai privalo pademonstruoti stipresnę politinę valią. Pernelyg daug įvairiose ES valstybėse gyvenančių žmonių kenčia nuo smurto vien dėl numanomos ir (arba) tikros savo kilmės, įsitikinimų, pasirinkto gyvenimo būdo ar išvaizdos.

ES pagrindinių teisių agentūra (FRA) paskelbė dvi ataskaitas apie neapykantos nusikaltimus. Jose pateikiama palyginamoji esamos teisinės sistemos analizė, nagrinėjamos patirtys asmenų, nukentėjusių nuo tendencingo požiūrio paskatintų nusikaltimų ir apžvengiamos oficialių duomenų rinkimo praktikos visose 27 ES valstybėse narėse.

Ataskaitoje *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights* („Siekiant atkreipti dėmesį į Europos Sąjungoje daromus nusikaltimus dėl neapykantos: aukų teisių pripažinimas“) atkreipiamas dėmesys į su neapykantos nusikaltimais susijusius pagrindinių teisių aspektus, pateikiama palyginamoji oficialių duomenų rinkimo priemonių analizė ir svarstoma, kaip būtų galima išplėsti kaupiamų oficialių duomenų apimtį. Apklausa dėl mažumų ir diskriminacijos padėties Europos Sąjungoje (EU-MIDIS) 6-oje tikslinėje duomenų ataskaitoje dėl nuo nusikaltimų nukentėjusių mažumų (*Data in Focus 6: Minorities as victims of crime*) pateikiami duomenys apie respondentų patirtą viktimizaciją penkių rūšių nusikaltimų nuo įsilaužimo iki nusikalstamo priekabiavimo – atvejais.

Svarbiausi klausimai

Nepaisant ES valstybių narių pastangų įveikti diskriminaciją ir netoleranciją, įskaitant neapykantos nusikaltimus, yra požymių, kad padėtis šiuo klausimu negerėja. Iš pastaraisiais metais užregistruotų psichologinio smurto, užpuolimų ar net išankstinio nusistatymo paskatintų žmogžudysčių atvejų kaip tik matyti, kad pagrindinės ES gyvenančių žmonių teisės pažeidžiamos nuolat ir tai daroma vis arčiau.

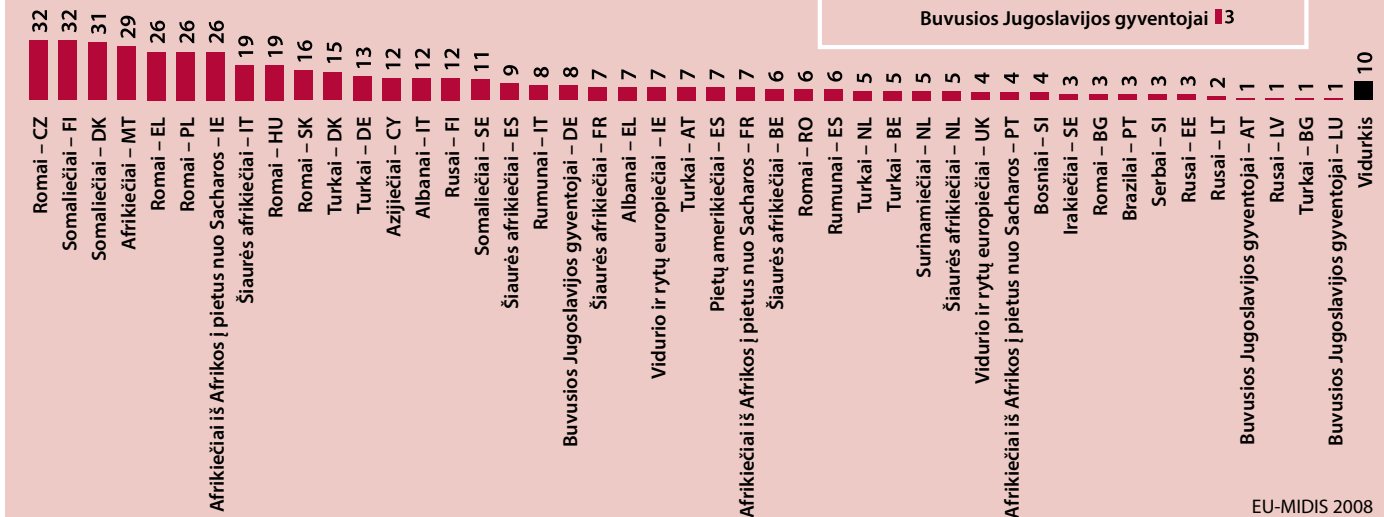
2008 m. atlikus apklausą dėl mažumų ir diskriminacijos padėties Europos Sąjungoje, kurioje dalyvavo 23 500 įvairių etninių mažumų ar imigrantų grupių narių, nustatyta, kad daugiau kaip vienas iš keturių respondentų iš šių grupių – Čekijoje, Graikijoje ir Lenkijoje gyvenančių romų, Suomijoje ir Danijoje gyvenančių somaliečių, Maltoje gyvenančių afrikiečių ir Airijoje gyvenančių afrikiečių iš Užsachario Afrikos valstybių – likus ne daugiau kaip 12 mėnesių iki apklausos tapo rasistinio nusikaltimo prieš pavienį asmenį (užpuolimo, grasinimo ar nusikalstamo priekabiavimo) aukomis (žiūrėti paveikslėlį).

Europos žmogaus teisių teismas (EŽTT) ne kartą konstatavo, jog valstybės privalo aiškiai įvardyti, kas paskatino rasistinį nusikaltimą arba nusikaltimą dėl aukos religinių įsitikinimų. Nebaudžiant už nusikaltimą paskatinusį tendencingą požiūrį, pažeidžiamas Europos žmogaus teisių konvencijos (EŽTK) 14 straipsnis.

EŽTT taip stipriai pabrėžia neapykantos nusikaltimus skatinantį tendencingą požiūrį todėl, kad nusikaltėliai, kurie persekioja žmones, už tai, kas jie yra arba tariamai yra, skleidžia itin žmogaus orumą žeminančią žinią, t. y. kad auka – tai ne žmogus ir ne asmenybė, turinti savo gebėjimus ir patirtį, o beveidis viena savybe apibūdinamos grupės narys. Taip nusikaltėlis leidžia suprasti, kad tos grupės teisės gali – ar netgi turėtų būti – ignoruojamos, o tai yra aiškus ES pagrindinių demokratijos ir lygybės principų pažeidimas.

Iš mokslinių tyrimų duomenų matyti, kad nusikaltimų dėl neapykantos aukos ir liudininkai nenori pranešti apie tokius nusikaltimus nei teisėsaugos ar baudžiamojo teisingumo institucijoms, nei nevyriausybinėms organizacijoms, ar paramos aukoms grupėms. Dėl šios priežasties apie daugelį nusikaltimų nepranešama, už juos nebaudžiama ir todėl apie juos nesužinoma. Tokiais atvejais neįmanoma visiškai apsaugoti aukų teisių ar užtikrinti, kad jų būtų paisoma, o tai reiškia, kad ES valstybės narės nevykdo savo įsipareigojimų nusikaltimo aukoms.

Numanomo rasistinio požiūrio paskatinti nusikaltimai prieš pavienius asmenis, nuo kurių nukentėjo etninių mažumų ir imigrantų grupių nariai, pagal ES valstybę narę (%)

Pastabos. DD4-DE5 klausimas. Ar Jūs manote, kad šis PER PASTARUOSIUS 12 MĖNESIŲ ĮVYKĘS incidentas (bent vienas iš šių incidentų) buvo iš dalies arba visiškai susijęs su tuo, kad esate imigrantas (-ė) ir (arba) priklausote etninei mažumai?
 Šaltinis. FRA (2012), EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as victims of crime, 5 pav.

Veiksmai, kurių reikia imtis

Siekdamos įveikti neapykantos nusikaltimus ir susijusius pagrindinių teisių pažeidimus, ES ir jos valstybės narės turi geriau nušviesti tokius nusikaltimus ir priversti nusikaltimų vykdytojus atsakyti už savo veiksmus.

27 ES valstybės narės labai skiriasi viena nuo kitos pagal tai, kokius duomenis apie nusikaltimus paskatinusį tendencingą požiūrį registruoja ir skelbia. Tokios spragos reiškia, kad oficialių duomenų apie neapykantos nusikaltimus rinkimo priemonės neatskleidžia tikrosios su jais susijusios padėties. Iš FRA paskelbtos ataskaitos *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights* duomenų matyti, kad tik aštuonios ES valstybės narės registruoja nusikaltimus, kuriuos paskatino aukos (numanoma) lytinė orientacija, ir tik keturios valstybės renka arba skelbia duomenis apie nusikaltimus prieš romus.

ES ir jos valstybės narės turėtų priimti teisės aktus, kurie įpareigotų valstybes nars rinkti ir skelbti statistinius duomenis, susijusius su neapykantos nusikaltimais. Tokie duomenys mažų mažiausiai turėtų apimti incidentų, apie kuriuos praneša žmonės ir kuriuos užregistruoja valdžios institucijos, skaičių, taip pat nusikaltimo vykdytojams paskelbtų nuosprendžių skaičių, pagrindą, kuriuo remiantis šie nusikaltimai pripažinti diskriminaciniais, ir jiems skirtas bausmes.

Teisėsaugos institucijos ir baudžiamojo teisingumo sistemos atstovai turėtų reaguoti į bet kokius nusikaltimą paskatinusio tendencingo požiūrio požymius. Įstatymų leidėjai turėtų apsvarstyti griežtesnes bausmes už nusikaltimus dėl neapykantos, kad atkreiptų dėmesį į šių nusikaltimų sunkumą. Nuosprendžius skelbiantys teismai turėtų viešai nagrinėti nusikaltimą paskatinusio tendencingo požiūrio atvejus, kad

plačiau informuotų apie nusikaltimus dėl neapykantos ir aiškiai parodytų, kad už tokius nusikaltimus bus baudžiama griežtesnėmis bausmėmis.

Jeigu galima pagal nacionalinę teisę, ES valstybės narės turėtų suskaidyti kaupiamus duomenis apie neapykantos nusikaltimus pagal lytį, amžių ir kitus kintamuosius, kad būtų galima geriau suprasti viktimizacijos ir nusikaltimų darymo tendencijas. Su neapykantos nusikaltimais susijusių oficialių duomenų rinkimo priemonės reikėtų papildyti apklausomis dėl viktimizacijos, kad būtų galima išsiaiškinti tokius aspektus kaip nusikaltimų, apie kuriuos nepranešama, pobūdį ir mastą, nusikaltimo aukų patirtį bendraujant su teisėsaugos institucijomis, priežastis, dėl kurių nepranešama apie nusikaltimus, ir neapykantos nusikaltimų aukų informuotumą apie savo teises.

Kitaip tariant, dauguma ES valstybių narių turėtų išplėsti kaupiamų oficialių duomenų apie neapykantos nusikaltimus apimtį, kad

- atkreiptų dėmesį į ES daromus neapykantos nusikaltimus;
- neapykantos nusikaltimų aukos galėtų kreiptis į teismą dėl nusikaltimo vykdytojų padarytos žalos;
- užtikrintų, kad ES valstybės narės veiksmingai reaguotų į neapykantos nusikaltimus kaip į pagrindinių teisių pažeidimą.

Papildoma informacija:

FRA ataskaitas apie neapykantos nusikaltimus *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights* ir *EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as victims of crime* rasite interneto puslapyje: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources>.

FRA veiklos kovojant su rasizmu ir susijusia netolerancija apžvalga skelbiama interneto puslapyje: <http://fra.europa.eu/en/theme/racism-related-intolerances>